

Baptisten en de Protestantse Kerk in Nederland

Nog even en Nederland heeft een grote nieuwe kerk. De Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerden Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk fuseren tot de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Op 1 mei wordt deze kerkvereniging een juridisch feit. Op 12 juni wordt zij gevierd met een grote manifestatie in Utrecht.

Geen ver-van-ons-baptisten-bed-show

Allereerst: zonder hervormden en gereformeerden waren wij als baptisten in Nederland nergens. In problemen in de hervormde kerk ligt onze historische oorsprong (1845). Al decennia hebben de meeste -nieuwe baptisten een hervormd of gereformeerd kerkelijke achtergrond. Het Nederlandse baptisme is in de twintigste eeuw sterk bepaald geraakt door de kerkelijke omgeving waarin het zich waar moest maken. De vorm van de baptisten eredienst en het functioneren van kerkenraden werden baptisten varianten op een hervormd en gereformeerd thema. In de tweede plaats delen we met de fuserende kerken hetzelfde culturele en geestelijke klimaat. De grenzen tussen kerkelijke tradities vervagen. In de PKN krijgt dat een organisatorische vorm. In de evangelische beweging gebeurt dit gewoon, bijna vormloos. Baptistengemeenten ademen dezelfde lucht. Voor een toenemend aantal baptisten is het baptist-zijn een zaak van tweede of derde orde. Tenslotte delen we als Unie van baptistengemeenten met de gloednieuwe PKN een ingrijpende organisatorische verandering. We kunnen elkaar bevragen op het geestelijk rendement daarvan.

De geschiedenis naar de PKN

In 1886 scheidden de gereformeerden zich af van de hervormde kerk, om reden van vrijzinnige prediking en gebrek aan geestelijk leven in die kerk. Lang niet alle verontruste hervormden gingen mee in die afscheiding. Velen wilden principieel trouw blijven aan de hervormde kerk, zowel in goede als in slechte tijden. De in het begin van de 20^e eeuw opgerichte -Gereformeerde Bond is belichaming van dit principe. Deze bond heeft in de afgelopen jaren voortdurend geprotesteerd tegen de kerkfusie. Zij wordt nu verscheurd onder de spanning van haar eigen principe. Een gematigde meerderheid blijft de hervormde kerk trouw, ook in haar gang naar de PKN. Een radicaler deel organiseert, tegen eigen principe in, een afscheiding.

De gereformeerden ontwikkelden zich na 1886 tot een hecht en zelfbewust kerkgenootschap. -Gereformeerden vormen een hard werkend, zich emanciperend en kerkelijk goed georganiseerd volksdeel. Gereformeerden? Dergelijke mensen, principiële christenen, met aanzienlijke invloed in het maatschappelijke en politieke leven! In de tweede helft van de vijftiger jaren van de 20^e eeuw begon dit monument scheurtjes te vertonen. In eigen kring werden gereformeerde zekerheden voorzichtig onder kritiek gesteld. De secularisatie en ontkerkelijking sloegen in de daarop volgende decennia hard toe. Van de weeromstuit nog harder dan in de oude hervormde kerk. Men kan beweren dat de gereformeerde kerken de hervormde kerk in veel opzichten links hebben ingehaald. In de theologie staan de gereformeerde kwesties -Wiersinga, -Kuitert en -Den Heijer hiervoor model.

In het begin van de zestiger jaren van de vorige eeuw vonden achttien hervormde en gereformeerde leiders elkaar, in het verlangen naar eenheid. In hen ontstak een heilig vuur dat op velen over sloeg. Een grote bijeenkomst in Utrecht maakte veel los. De vlammen van geestelijk enthousiasme laaiden niet lang breed en hoog op. Maar toch ligt bij deze beweging van -De Achttien het begin van het latere SOW-proces. Het geloofsvuur dreigde later vaak te doven in juridische en kerkpolitieke fuseringskwesties. In het jarenlange moeizame proces van vergaderen, compromissen bedenken, opposanten binnenboord houden, etc. groeide de noodzaak -de knoop door te hakken. Men moest er op het laatst wel uitkomen, omdat mislukking van het fuseringsproces voor alle betrokkenen nog erger zou zijn. Dat gebeurde op 12 december 2003, toen de synodes van de drie participerende kerken hun goedkeuring gaven. Drie participerende kerken: de Evangelisch-Lutherse Kerk had zich ondertussen bij de Hervormden en Gereformeerden gevoegd in hun poging om tot éénheid te komen. De lutheranen nemen in de PKN wel een eigen positie in. Hun naam verdwijnt niet. En er blijft een eigen lutherse synode fungeren, gekozen uit PKN-leden die als -Luthers geregistreerd blijven.

De basis van eenheid in de PKN

Wat verenigt gelovigen in de PKN? We stipten in het voorgaande al enkele zaken aan: oprecht verdriet over scheiding en verlangen naar herstelde eenheid, zeker in de beginfase. In een latere fase een groeiende kerkpolitieke noodzaak. Er was eigenlijk geen weg terug! Een gemeenschappelijk ledenverlies van de participerende kerken - samen 65.000 per jaar - maakt een financieel en organisatorisch samengaan tot onderdeel van overlevingsstrategie.

Wat is de geloofsinhoudelijke basis van eenheid? De PKN aanvaardt elf geloofsbelijdenissen. Hieronder zijn de klassiek oud-kerkelijke belijdenissen, klassiek gereformeerde en lutherse en moderne belijdenisgeschriften. Hierover bestaat grote verontrusting in kringen van de Gereformeerde Bond van de hervormde kerk, die een kerk wenst op basis van de klassiek gereformeerde belijdenisgeschriften. Wat is de organisatorische band tussen de plaatselijke PKN-gemeenten? Drie kerkordes moesten tot één worden. De hervormde kerk is een landelijke kerk met lokale filialen. De gereformeerde kerken zijn omgekeerd plaatselijke kerken, in een landelijk verband. Ze hebben daarin trekken van baptistengemeenten verenigd in een Unie. De PKN biedt op lokaal niveau gemeenten een grote zelfstandigheid. Zo mogen gemeenten zelf beslissen wie aan het avondmaal deelnemen: belijdende leden of zgn. doopleiden. Ook het wel of niet inzegenen van alternatieve levensverbintenissen behoort tot de vrijheid van de plaatselijke gemeente. Maar in alles wat bovenlokaal is, beslist de synode van de PKN.

Wat hen verbindt die gaan uittreden

Een 50 a 60 hervormde gemeenten gaan niet mee in de PKN en gaan als een nieuw kerkgenootschap verder. Ze beschouwen zichzelf overigens niet als nieuw, maar als de voortzetting van de Nederlandse Hervormde Kerk. Wat verbindt deze gemeenten? Daar is allereerst de binding aan de klassiek gereformeerde belijdenisgeschriften als enig leerstellig fundament onder de kerk. Andere belijdenissen, zoals de lutherse, zijn voor hen onacceptabel. Verder speelt de hervormde kerktraditie een grote rol, waarbij die traditie vaak een goddelijk aureool krijgt. Ter illustratie enkele uitspraken uit die kring: 'De Hervormde Kerk is een planting Gods' en 'Het geloof der Nederlands Hervormde Kerk is voor ons onopgeefbaar' Tenslotte - niets menselijks is de kerk vreemd - leggen ook financiën en bezit een groot gewicht in de schaal. Veel behoudende hervormde gemeenten zijn van ouds rijke gemeenten, met bezittingen aan land en gebouwen. Ze willen voorkomen dat al dat bezit ten deel valt aan de PKN.

Baptisten perspectief

Zoals we aan het begin schreven: de komst van de PKN is geen ver-van-ons-baptisten-bed-show. Hoe kijken we er als baptisten tegenaan? Wat heeft het ons te zeggen? In het algemene klimaat van kerkelijke grensvervaging, waarin wij ook delen, is de PKN een poging tot kerkelijke organisatorische oplossing van de problemen die deze grensvervaging oproept. De relatief grote zelfstandigheid die plaatselijke gemeenten in theologische, liturgische, ethische en pastorale zaken krijgen, is een onderdeel van die oplossing. Het baptisten DUB (Dienstencentrum Unie van Baptistengemeenten) is een minder kerkelijke oplossing voor hetzelfde probleem van grensvervaging. De nieuwe Unie is simpelweg dienst aan lokale gemeenten! Zowel het proces dat nu leidt tot de PKN als het proces dat na vele jaren leidde tot het DUB, maken duidelijk dat vitaal christelijk niet te organiseren valt. Tenzij Gods Geest een opwekking geeft, een nieuwe geestelijke bezieling, blijven een PKN en een DUB organisatorische constructies.

Zouden baptistengemeenten mee kunnen (moeten?) gaan in een PKN? Ik ben van mening van niet. En dan denk ik aan méér dan de doopkwestie. Baptistengemeenten hebben vanaf het begin een andere rol in het kerkelijk en geestelijk krachtenveld. 'Van nature' fungeert het baptisme als alternatief voor de gevestigde kerken, als protest-beweging die de kerken terug roept naar de nieuwtestamentische oorsprong van de gemeente. Als we zelf kerk worden, of in een kerk verdwijnen, hebben we ons bestaansrecht verloren. En dat, meen ik, betekent op termijn ook voor de kerken verlies. Ze hebben een tegenstem nodig. Hoe moeten baptisten aankijken tegen de PKN? We staan in dezelfde strijd en kunnen daarin van elkaar leren. We delen dezelfde noodzaak van nieuwe geloofsbezieling. In het grote koor van de gemeente van Jezus Christus zingen we onze partijen als stem en tegenstem.

O.H. de Vries